

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ¹

The Concepts of the Thai Nation in Malai Chupinij's Literary Works

ณัฏฐา สมสิทธิ์²

Natrada Somsith

วิมลมาศ ปฎชากุล³

Wimonmas Paruchakul

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษามโนทัศน์เกี่ยวกับชาติในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ และพิจารณาถึงอิทธิพลแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกในงานวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ โดยผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากวรรณกรรมประเภทเรื่องสั้นและนวนิยายของมาลัย ชูพินิจที่มีแก่นเรื่องเกี่ยวกับชาติไทยหรือสะท้อนทัศนะเกี่ยวกับชาติไทย ใช้แนวคิดเรื่องชาติของแอร์เนสต์ เรอนอง และ แนวคิดเรื่องชุมชนจินตกรรมของเบน แอนเดอร์สัน มาเป็นกรอบแนวคิดในการพิจารณาถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจ และ นำเสนอผลการศึกษาค้นคว้าในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า วรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจที่แสดงแก่นเรื่องเกี่ยวกับชาติไทยหรือสะท้อนทัศนะของผู้ประพันธ์เกี่ยวกับชาตินั้นปรากฏจำนวน 5 เรื่อง ได้แก่ ชีวิตเดียว เมืองนิมิตร ล่องไพร ตอนเจ้าแผ่นดิน ล่องไพร ตอนมนุษย์นาคา และ ล่องไพร ตอนมนุษย์หิมพานต์ วรรณกรรมข้างต้นได้สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจ ดังนี้ 1) ชาติไทยเกิดจากการหลอมรวมกลุ่มชนชาวไทย แผ่นดินไทย วัฒนธรรมไทย และ

¹บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “ภาวะสมัยใหม่ในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ”

²นักศึกษานิพนธ์เอก สาขาวิชาภาษาไทย มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ติดต่อได้ที่: mynatrada@hotmail.com

³Doctoral Degree Student, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, e - mail: mynatrada@hotmail.com

³ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ประจักษ์ภาควิชาภาษาไทย คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี ติดต่อได้ที่: wimonmas.p@psu.ac.th

³Assistant Professor Dr., Program in Thai Language, Faculty of Humanities and Social Sciences, Prince of Songkla University Pattani Campus, e - mail: wimonmas.p@psu.ac.th, e - mail: wimonmas.p@psu.ac.th

อธิปไตยของชาติไทยเข้าด้วยกัน 2) ชาติไทยมีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยสำหรับชาวไทย และ 3) ชาวไทยควรดูแลและปกป้องชาติไทยในฐานะเจ้าของชาติ มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมของมลายู ชูพินิจได้สะท้อนให้เห็นว่าผู้ประพันธ์ได้รับอิทธิพลจากแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตก อิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลในช่วงเวลาดังกล่าว และวรรณกรรมของมลายู ชูพินิจได้แสดงให้เห็นถึงการประกอบสร้างชุมชนจินตกรรมของผู้ประพันธ์

คำสำคัญ: มโนทัศน์ ชาติไทย วรรณกรรม มลายู ชูพินิจ

Abstract

This research aims to study the concept of the Thai nation in the literary works of Malai Chupinij and to examine the influence of the western concept of nation in Malai Chupinij's works of literature. The researcher collected data from Malai Chupinij's short stories and novels that have themes or reflect the Thai nation's perception. This research used the concept of the nation from Ernest Renan and the concept of imagined communities from Benedict Anderson as the conceptual framework for considering Malai Chupinij's concept of nation. The research result was presented by using descriptive analysis.

The result of this study found that five literary works of Malai Chupinij show the theme or reflect the perception of the Thai nation; Chewit deaw, Myung Nimit, Long Phrai: Jao Phandin, Long Phrai: Manut Naka and Long Phrai: Manut Himmaman. The above pieces of literature reflect the author's viewpoints on the Thai nation that 1) the Thai nation was formed by the integration of Thai people, the land of the Thai nation, Thai culture, and sovereignty of the Thai nation, 2) the land of Thai nation is fertile and safe for Thai people, 3) the Thai nation belongs to Thai people; therefore they must concern and protect the Thai nation as the nation's owner. Malai Chupinij's concept of the nation reflects the influence of the concept of the

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

nation-state and the government's public relations at that time. The Literary Works have shown the beginning of the author's imaginary community.

Keywords: Concepts, Thai Nation, Literature, Malai Chupinij

บทนำ

แนวคิดเรื่องชาติเป็นแนวคิดหนึ่งที่มนุษยนำมาใช้จำแนกตนเองและกลุ่มของตนเองออกจากกลุ่มคนอื่น อีกทั้งยังเป็นที่มาของการสร้างอัตลักษณ์และประวัติศาสตร์ของแต่ละกลุ่มชน โดยแอร์เนสต์ เรนอน (2561: 34 - 59) ได้กล่าวถึงคำว่า Nation หรือชาติ ในปี พ.ศ. 2425 ไว้ว่าชาติเป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่ในประวัติศาสตร์โลกในยุคโบราณไม่รู้จักชาติ รัฐ หรือพลเมืองอย่างเช่นในยุคปัจจุบัน เนื่องจากในอดีตกลุ่มชนเชื่อมโยงที่มาหรือกำเนิดของตนเองเข้ากับธรรมชาติ เช่น การระบุว่าตนเองเป็นบุตรของพระอาทิตย์หรือบุตรของท้องฟ้าแทนการระบุว่าตนเองเป็นกลุ่มชนชาติใด ในอดีตกลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ในเมือง นคร หรืออาณาจักรที่มีหัวหน้าหรือกลุ่มผู้ปกครองเป็นผู้ดูแลและวางกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ในสังคม และอาณาจักรสามารถลดหรือขยายขนาดได้จากการสงคราม การเชื่อมสัมพันธ์ด้วยการแต่งงาน และการทำสนธิสัญญาต่อกัน หากแต่หลังจากเกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดในสังคมยุโรป เกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรม ลัทธิจักรวรรดินิยมและการล่าอาณานิคม แนวคิดของกลุ่มชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยกลุ่มชนเริ่มเชื่อว่าชาติ (Nation) คือการหลอมรวมปัจเจกบุคคล (les individus) เข้าด้วยกัน และสิ่งสำคัญที่สุดของชาติคือจิตวิญญาณ (Soul) ของกลุ่มชนที่มีความทรงจำอันยาวนานร่วมกัน และปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาปัจจุบัน คำอธิบายข้างต้นชี้ให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงแนวคิดเรื่องชาติในตะวันตก จากแนวคิดแบบอาณาจักร (Kingdom) มาสู่แนวคิดชาติสมัยใหม่ (Nation) ความเชื่อที่ว่าชาติคือการหลอมรวมกลุ่มชน

สำหรับประเทศไทย การติดต่อสัมพันธ์ระหว่างชนชาติไทยและชาติตะวันตกที่เกิดขึ้นในยุคการล่าอาณานิคมกลางพุทธศตวรรษที่ 24 ส่งผลให้ประเทศไทยต้องตอบรับความรู้จากตะวันตกและเปลี่ยนแปลงประเทศในหลายด้าน ทั้งทางด้านแนวคิดและโครงสร้างทางสังคม “ชาติ” เป็นแนวคิดหนึ่งที่ได้เข้ามามีอิทธิพลกับสังคมไทย ดังที่ นพพร ประชากุล (2552: 207) ได้กล่าวถึงการเปลี่ยนแปลงในช่วงเวลาดังกล่าวไว้ว่า “เมื่ออังกฤษ

และฝรั่งเศสเข้ามารุกล้ำภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ สยามจำเป็นต้องปรับตัวอย่างใหญ่หลวงในสมัยรัชกาลที่ 5 ด้วยการเร่งสร้างรัฐในรูปแบบชาติ (Nation-State) อย่างรวดเร็ว พร้อมกับแปรประเทศให้เป็นสมัยใหม่ (Modern) ตามแบบตะวันตก” การเรียนรู้และปรับตัวของชาวไทยในครั้งนี้มีจุดประสงค์เพื่อแสดงให้เห็นชนชาติตะวันตกเห็นว่า “สยาม” หรือ “ประเทศไทย” ในปัจจุบันเป็นประเทศหนึ่งที่มีตัวตน มีประวัติศาสตร์ มีอารยธรรม และมีความเจริญก้าวหน้าเช่นกัน โดยธงชัย วินิจจะกุล (2554: 2 - 17) ได้เรียกกระบวนการปรับตัว สร้างตัวตน และปรับอัตลักษณ์บางส่วนของไทยให้เข้ากับระเบียบโลกใหม่ที่กำหนดโดยชาวตะวันตก

อย่างไรก็ตาม การเรียนรู้แนวคิดเกี่ยวกับชาติ (Nation) ในสังคมไทยในระยะแรกนั้นเป็นการเรียนรู้และปรับแนวคิดเรื่องชาติให้เข้ากับบริบทการปกครองของไทยซึ่งเป็นการปกครองในระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช ทำให้แนวคิดเรื่องชาติในสังคมไทยแตกต่างจากลักษณะของชาติที่เกิดจากการหลอมรวมกลุ่มชน และการให้ความสำคัญกับประชาชนดังที่เกิดขึ้นในชาติตะวันตก จนกระทั่งในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว และต่อเนื่องเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ผู้คนในสังคมไทยเริ่มตอบรับแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกมากขึ้น และเริ่มมีการเผยแพร่แนวคิดที่ว่าชาติคือการหลอมรวมกลุ่มชน ผู้คนในสังคมเริ่มตระหนักและให้ความสำคัญกับประชาชนหรือชาวไทยมากขึ้น กลุ่มนักเรียนนอกและกลุ่มเชื้อพระวงศ์เริ่มให้ความสนใจการบริหารประเทศในลักษณะประชาธิปไตย จนนำมาสู่การเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475

การตอบรับแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกนั้นก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของผู้คนในสังคมไทย และส่งผลต่อการกำหนดอัตลักษณ์ของชาติไทยอีกด้วย โดยอัตลักษณ์ของชาติไทยนั้นถูกกำหนด และเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอตามบริบททางสังคมและอุดมการณ์ของกลุ่มผู้ปกครอง ดังที่ นิธิ เอียวศรีวงศ์ (2538: 73 - 74 อ้างถึงใน โสภานะมูล, 2550: 7) ได้ยกตัวอย่างการกำหนดอัตลักษณ์ของชาติไทยภายใต้การปกครองแบบรัฐสมบูรณาญาสิทธิราชย์ของไทยว่า “ชาติไทยถูกกำหนดให้มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันภายใต้การปกครองของพระมหากษัตริย์ไทย ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในที่นี้หมายถึงการมีวัฒนธรรมที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันด้วย ทั้งภาษาพูด การแต่งกาย วัฒนธรรม มารยาท โดยวัฒนธรรมราชสำนักและวัฒนธรรมกรุงเทพฯ ซึ่งเป็นเมืองหลวงของไทยได้ถูกกำหนดเป็นวัฒนธรรมของชาติ” คำกล่าวข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่า การสร้างอัตลักษณ์ของชาติไทยเกิดจากการกำหนดตามอัตวิสัยของกลุ่มชน

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

นอกจากนี้ สายชล สัตยานุรักษ์ (2550: 1 - 3) ได้ศึกษาเกี่ยวกับการประกอบสร้าง “ชาติไทย” ในทัศนะของปัญญาชนชาวสยามได้กล่าวถึงการกำหนดอัตลักษณ์ของชาติไทยไว้เช่นกัน โดยระบุว่า ชาติไทยถูกกำหนดและเปลี่ยนแปลงไปตามทัศนคติของปัญญาชนในแต่ละช่วงเวลา อีกทั้งหลักเกณฑ์ที่ถูกนำมาใช้เพื่อยืนยันและกำหนดความเป็นชาติไทยในแต่ละช่วงจะแตกต่างกันไปตามทัศนะของปัญญาชนแต่ละท่าน เช่น รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีการเน้นถึงความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันระหว่างชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 94) แต่หลังจากการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ปัญญาชนกลุ่มใหม่ ซึ่งประกอบด้วยชนชั้นสูงและสามัญชนเริ่มมีบทบาทในสังคมไทย และมีอิทธิพลในการสร้างมโนทัศน์เรื่องชาติ โดยปัญญาชนรุ่นใหม่นี้ได้แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติที่แตกต่างกันไปตามอุดมการณ์ของปัญญาชนแต่ละท่าน เช่น หลวงวิจิตรวาทการได้ใช้ประวัติศาสตร์ ความสัมพันธ์ของกลุ่มชน และเชื้อชาติมายืนยันความเป็นชาติไทย เพื่อแสดงให้เห็นว่าชาติไทยมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานเป็นมหาอำนาจในดินแดนแหลมทอง (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 211) ในขณะที่พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์กำหนดอัตลักษณ์ของชาติไทยโดยตรงให้ความสำคัญกับประชาชนในฐานะสมาชิกของชาติ ตามอุดมการณ์ “ประชาชาติไทย” หรือ ชาติของประชาชน (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 253 - 254)

การศึกษาของนักวิชาการข้างต้นได้สะท้อนให้เห็นว่าชาติเป็นมโนทัศน์ที่เลื่อนไหลและเปลี่ยนแปลงได้ตามทัศนะของผู้คนที่สัมพันธ์กับบริบทแวดล้อม ปัญญาชนแต่ละท่านได้พยายามนิยามชาติไทยตามทัศนะและอุดมการณ์ของตน โดยเครื่องมือหรือเกณฑ์ที่ถูกนำมาใช้นิยามแตกต่างกันไปตามทัศนะของปัญญาชน หรือตามนโยบายของผู้ปกครองสังคมในขณะนั้น เกณฑ์ในการนิยามชาติไทยจึงปรากฏได้หลายลักษณะ ทั้งการกำหนดโดยกลุ่มชน ภาษา เชื้อชาติ วัฒนธรรม อุดมการณ์ รวมถึงการสร้างประวัติศาสตร์ของชาติเพื่อยืนยันถึงรากเหง้าและความเป็นมาของชาติ

มาลัย ชูพินิจเป็นนักประพันธ์ที่มีผลงานที่โดดเด่นได้รับการยอมรับจากทั้งกลุ่มนักประพันธ์ด้วยกันและจากกลุ่มผู้อ่าน และเป็นนักประพันธ์มีนามแฝงหรือนามปากกาที่สำคัญและเป็นที่รู้จักในกลุ่มผู้อ่านหลายนาม เช่น เรียมเอง แม่อนงค์ นายฉันทนา ม.ชูพินิจ มาลัย ชูพินิจ และ น้อย อินทนนท์ เป็นต้น วรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจมักแสดงถึงมโนทัศน์สมัยใหม่ แสดงถึงการทบทวนค่านิยมเดิมในสังคม และแสดงถึงการพยายามจัดวางมโนทัศน์

สมัยใหม่ลงในสภาพสังคมไทยอยู่บ่อยครั้ง ทั้งนี้ มีโน้ตทัศน์สมัยใหม่ที่ปรากฏในวรรณกรรมของนักประพันธ์ผู้นี้อาจเกิดมาจากการเติบโตขึ้นมาในช่วงที่ประเทศไทยกำลังมีการปฏิรูปทางการศึกษาสู่ประชาชน การได้รับการศึกษาตามแบบแผนตะวันตก รวมถึงประสบการณ์จากการอ่านหนังสือต่างประเทศระหว่างศึกษา ปัจจุบันดังกล่าวเป็นส่วนสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้มาลัย ชูพินิจสอดแทรกค่านิยมและแนวคิดจากตะวันตกไว้ในผลงานของตนเอง เช่น แนวคิดเรื่องเสรีภาพของมนุษย์ ความรู้ทางวิทยาศาสตร์และการใช้หลักเหตุและผล หรือแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาสังคมไทย เป็นต้น สอดคล้องกับที่สมิทธิ์ ญนอมสาสนะ (2558: 5) ระบุว่า การนำเสนอแนวคิดสมัยใหม่ของนักประพันธ์ที่มีผลงานในยุค 2460 - 2480 นี้เป็นการเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทย และการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวได้กลายเป็นค่านิยมรูปแบบใหม่ของสังคมไทยในเวลาต่อมา

แนวคิดเรื่อง “ชาติ” ในยุคสมัยใหม่เป็นแนวคิดหนึ่งที่มาลัย ชูพินิจหยิบยกมากล่าวถึงในวรรณกรรมของตน และมักได้รับความสนใจจากนักวิชาการในปัจจุบันเสมอ ทั้งนี้ ความสนใจที่เกิดขึ้นอาจเนื่องมาจาก ผู้ประพันธ์ได้รับการยกย่องว่าเป็นปัญญาชน เป็นนักประพันธ์ที่มีความสามารถ และเป็นนักหนังสือพิมพ์คนสำคัญ ทัศนะเกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจจึงเป็นสิ่งที่นักวิชาการให้ความสนใจอยู่เสมอ โดยปรากฏการศึกษาถึงแนวคิดของมาลัย ชูพินิจในประเด็นเกี่ยวกับชาติและการปกครอง เช่น โสภา ชานะมูล (2550: 52 - 57) ได้ศึกษาเรื่อง “ชาติไทย” ในทัศนะปัญญาชนหัวก้าวหน้า และได้คัดเลือกให้มาลัย ชูพินิจเป็นตัวแทนของปัญญาชนในทศวรรษที่ 2470 - 2480 ร่วมกับ กุหลาบ สายประดิษฐ์ การวิจัยได้ชี้ให้เห็นว่า มาลัย ชูพินิจได้เสนอจินตนาการถึงชาติผ่านการก่อตั้งของชุมชนขนาดเล็กที่มีชาวบ้านในชุมชนเป็นผู้นำในการก่อตั้งชุมชน แนวคิดการก่อตั้งชาติของมาลัย ชูพินิจต่างจากประวัติศาสตร์กระแสหลักที่มีจินตนาการว่า ชาติ คือ ชุมชนขนาดใหญ่ในระดับรัฐหรืออาณาจักร และมีกลุ่มชนชั้นปกครองเป็นผู้ที่มีบทบาทสำคัญต่อชาติ นอกจากนี้ ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช (2558: 40 - 74) ก็ได้ศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวข้องกับชาติและปรากฏเป็นผลการศึกษาเรื่อง ชุมชนกับชาติ อำนาจกับความรัก ในทุ่งมหาเมฆ ได้กล่าวถึง “รีน” ในบทบาทของผู้นำชุมชนในกระแสการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบทุนนิยม และการสร้างชุมชนที่มีความเข้มแข็ง สามารถต่อรองกับอำนาจของรัฐและอำนาจจากกลุ่มชนภายนอกชุมชน หากแต่ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิชชี้ให้เห็นว่า การสร้างชุมชนตามแนวคิดเรื่องชาติสมัยใหม่ยังไม่หลุดพ้นจากแนวคิดเรื่องรัฐชาติในระบบจารีตของไทย

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

นวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร เป็นนวนิยายอีกเรื่องหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เป็นข้อมูลในการศึกษาแนวคิดที่เกี่ยวเนื่องกับชาติไทยและชาวไทย โดยรีนฤทัย สัจจาพันธุ์ (2549: 137) ได้พิจารณานวนิยายเรื่องนี้และชี้ให้เห็นว่า นวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร เป็นงานเขียนที่สะท้อนให้เห็นถึงสังคมเล็ก ๆ ริมคลองแสนแสบที่มีลักษณะเหมือนโลกอุดมคติ และเป็นสังคมที่สะท้อนความคาดหวังของผู้ประพันธ์ที่มีต่อชาติไทย

นวนิยายของมาลัย ชูพินิจและงานวิจัยข้างต้นถือว่าเป็นผลงานชิ้นสำคัญที่ได้สะท้อนมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยของมาลัย ชูพินิจไว้ อย่างไรก็ตาม จากการสำรวจวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ พบว่านักประพันธ์ท่านนี้ได้แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไว้ในนวนิยายและเรื่องสั้นอีกจำนวนหนึ่ง โดยในวรรณกรรมกลุ่มนี้ มาลัย ชูพินิจได้พยายามนิยามความหมายของชาติไทย และอธิบายถึงองค์ประกอบของชาติไทยตามทัศนะของมาลัย ชูพินิจไว้ การศึกษาถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจจึงอาจเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้เห็นถึงมโนทัศน์ของมาลัย ชูพินิจที่มีต่อชาติไทยและชาวไทยได้ชัดเจนมากยิ่งขึ้น และเห็นถึงการตอบรับต่ออิทธิพลของแนวคิดจากตะวันตกของนักประพันธ์ท่านนี้มากขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ
2. เพื่อศึกษาถึงอิทธิพลแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกที่มีผลต่อการสร้างสรรค์งานของมาลัย ชูพินิจ

วิธีการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยผู้วิจัยได้มุ่งเน้นศึกษาข้อมูลและทำการวิจัยเชิงเอกสาร (Documentary Research) มีการกำหนดขอบเขตการศึกษาการศึกษาแนวคิดทฤษฎีและเอกสารทางวิชาการเพื่อเป็นเครื่องมือในการศึกษา การรวบรวมและการคัดเลือกผลงานของมาลัย ชูพินิจที่แสดงแก่นเรื่องหรือสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทย การวิเคราะห์ผลผลงานของผู้ประพันธ์ตามแนวคิดเรื่องชาติ และเสนอผลการศึกษา โดยมีระเบียบวิธีวิจัย ดังนี้

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ผู้วิจัยได้รวบรวมวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นที่ได้รับการตีพิมพ์หรือตีพิมพ์รวมเล่มจากหอสมุด 6 แห่ง ได้แก่ หอสมุดแห่งชาติ สำนักงานวิทยทรัพยากร (หอสมุดกลาง) จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สำนักหอสมุดกลาง มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ หอสมุดปรีดี พนมยงค์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ หอสมุดหอสมุดจอห์น เอฟ. เคนเนดี มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี และสำนักทรัพยากรการเรียนรู้คุณหญิงหลง อรรถกระวีสุนทร มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตหาดใหญ่ โดยผู้วิจัยพบวรรณกรรมประเภทนวนิยายและเรื่องสั้นของมาลัย ชูพินิจ จำนวน 87 เรื่อง แบ่งเป็น นวนิยายจำนวน 24 เรื่อง และเรื่องสั้นจำนวน 63 เรื่อง

จากนั้นผู้วิจัยได้คัดเลือกวรรณกรรมที่แสดงแก่นเรื่องหรือสะท้อนให้เห็นมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยจากวรรณกรรมทั้งหมด โดยปรากฏนวนิยายและเรื่องสั้นที่เกี่ยวข้องจำนวน 5 เรื่อง ดังนี้

- เรื่องสั้น ชีวิตเดียว (ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2488)
- นวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร (ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2496)
- นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอน มนุษย์นาคา (ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2498)
- นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอน เจ้าแผ่นดิน (ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2498)
- นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอน มนุษย์หิมพานต์ (ตีพิมพ์ครั้งแรกปี พ.ศ. 2498)

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ โดยพิจารณาพร้อมกับแนวคิดเรื่องชาติของแอร์เนสต์ เรนอน (Ernest Renan) และ เบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาและวิเคราะห์มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ โดยนักวิชาการข้างต้นได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับชาติไว้ดังนี้

แอร์เนสต์ เรนอน (2561: 17 - 59) นักปรัชญาชาวฝรั่งเศสได้อธิบายถึงคำว่า “Nation” หรือ “ชาติ” ไว้ในบทความเรื่อง Qu'est-ce qu'une nation? หรือ “อะไรคือชาติ” ระบุว่าชาติเป็นสิ่งที่ค่อนข้างใหม่ในประวัติศาสตร์ ในอดีตกลุ่มชนไม่ได้มีมโนทัศน์เรื่องชาติ รัฐ หรือพลเมืองอย่างในปัจจุบัน กลุ่มชนในอดีตจะใช้วิธีการนิยามตนเองว่าเป็นบุตรของพระอาทิตย์หรือบุตรของท้องฟ้าแทนการระบุว่าเป็นกลุ่มชนชาติใด

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

กลุ่มชนเหล่านี้อาศัยอยู่ในเมือง นคร หรืออาณาจักรที่ไม่มีขอบเขตที่แน่นอน ขอบเขตของอาณาจักรสามารถลดหรือขยายขนาดได้จากการสงคราม การแต่งงาน และการทำสนธิสัญญาต่อกัน หากแต่หลังจากการปฏิวัติอุตสาหกรรม ตลอดจนการปฏิวัติการปกครองในประเทศฝรั่งเศส แนวคิดของกลุ่มชนก็เริ่มเปลี่ยนแปลงไป โดยกลุ่มชนเริ่มมีแนวคิดเกี่ยวกับการเคารพตนเอง มีศรัทธาต่อปิตุภูมิของตนเอง และเริ่มเชื่อว่าชาติ คือจิตวิญญาณ (Soul) ของกลุ่มชนที่มีความทรงจำอันยาวนานร่วมกัน และปรารถนาที่จะอยู่ร่วมกันในช่วงเวลาปัจจุบัน ทั้งนี้ ธนศ วงศ์ยานนาวา (2561: 84) ได้อธิบายเพิ่มเติมว่า ชาติตามทัศนะของแอร์เนสต์ เรนอนงเป็น “ชุมชนแห่งความศรัทธา” ชาติ คือ จิตวิญญาณ ชาติในลักษณะนี้แสดงถึงความเป็นปึกแผ่นจากความรู้สึกที่มีต่อการเสียสละร่วมกัน และชาติในทัศนะข้างต้นยังเรียกร้องให้สมาชิกของชาติเตรียมพร้อมและยินดีที่จะเสียสละเพื่อชาติหรือแม้แต่การสละชีพเพื่อชาติ

เบน แอนเดอร์สัน (2560: 7 - 9) นักวิชาการและผู้เชี่ยวชาญด้านเอเชียอาคเนย์ศึกษา อินโดนีเซียศึกษา และไทยศึกษาได้เสนอแนวคิดเรื่อง ชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) โดยระบุว่า แท้จริงแล้วชาติ คือ ชุมชนที่ถูกจินตกรรมขึ้นหรือถูกสร้างขึ้นในสำนึกของกลุ่มชน เมื่อมีการกล่าวถึงชาติ กลุ่มชนในชาติก็จะจินตนาการถึงชาติในลักษณะเดียวกัน โดยองค์ประกอบของชาติจะประกอบด้วย 1) สมาชิกของชาติที่แม้ว่าจะไม่เคยพบเห็นหรือได้ยินชื่อ กระนั้นในจิตใจของแต่ละคนก็จะมีภาพพจน์ของความเป็นชุมชนร่วม 2) ชาติถูกจินตกรรมขึ้นให้มีขอบเขตที่แน่นอน (Limited) แม้แต่ชาติที่ใหญ่ที่สุดในโลก มีพลเมืองเป็นพันล้านคนก็จะมีอาณาเขตที่จำกัด สุดเขตแดนของชาติก็มีชาติอื่นอยู่ด้วย 3) ชาติมีอธิปไตย (Sovereign) หรืออิสรภาพในการปกครองตนเอง และ 4) ชาติถูกจินตนาการขึ้นให้เป็นชุมชน (Community) ที่ผู้คนในชาติรู้สึกว่าเป็นภราดรภาพอันลึกซึ้งและเป็นระนาบเดียวกัน แม้ว่าในความเป็นจริงผู้คนในสังคมจะมีความไม่เสมอภาคก็ตาม

ทั้งนี้ แนวคิดเกี่ยวกับชาติของแอร์เนสต์ เรนอนง และแนวคิดของเบน แอนเดอร์สันนั้นจะเป็นแนวทางในการศึกษาให้ผู้วิจัยได้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจได้มากยิ่งขึ้น

การเก็บรวบรวมข้อมูล

ผู้วิจัยเก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีวิเคราะห์ตัวบท (Textual Analysis) โดยมุ่งเน้นพิจารณาถึงการนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติ และการแสดงองค์ประกอบของชาติสมัยใหม่ใน

วรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ โดยในขั้นแรก ผู้วิจัยพิจารณาจากวรรณกรรมจำนวน 87 เรื่อง และพบว่า วรรณกรรมจำนวน 5 เรื่องของมาลัย ชูพินิจ คือ เรื่องสั้น ชีวิตเดียว นวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอนมนุษย์นาคา นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอนมนุษย์หิมพานต์ และ นวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอนเจ้าแผ่นดิน ได้แสดงแก่นเรื่อง และแสดงมโนทัศน์ของมาลัย ชูพินิจเกี่ยวกับชาติไทย จึงได้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยพิจารณาจากการบรรยาย บทสนทนา เพื่อพิจารณาถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจ

การวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลโดยพิจารณาจากบทบรรยาย และบทสนทนาที่ปรากฏ ในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจที่แสดงแนวคิดเกี่ยวกับชาติ และเปรียบเทียบกับบทบรรยาย และบทสนทนาดังกล่าวกับแนวคิดเรื่องชาติของแอร์เนสต์ เรนอง (Ernest Renan) และ เบน แอนเดอร์สัน (Benedict Anderson) โดยพิจารณาว่าชาติในมโนทัศน์ของมาลัย ชูพินิจคือสิ่งใด และพิจารณาว่ามาลัย ชูพินิจได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชาติสมัยใหม่ไว้หรือไม่ โดยพิจารณาทั้งรูปธรรมและนามธรรมของชาติไทยที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

ทั้งนี้ แนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกที่เข้ามามีอิทธิพลในสังคมไทยนั้นไม่ได้เป็นปัจจัยเดียวที่ส่งผลให้นักประพันธ์ชาวไทยนำเสนอแนวคิดเรื่องชาติตามมโนทัศน์สมัยใหม่จากตะวันตก หากแต่นโยบายของรัฐบาล โดยเฉพาะรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม ซึ่งส่งเสริมแนวคิดชาตินิยม ตลอดจนกลุ่มนักประพันธ์ซึ่งนำเสนอานร่วมสมัยกับมาลัย ชูพินิจก็ถือเป็นปัจจัยสำคัญที่มีอิทธิพลต่อมาลัย ชูพินิจเช่นกัน ผู้วิจัยจึงพิจารณาบริบททางสังคมดังกล่าวควบคู่ไปด้วย เมื่อได้ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจึงทำการสรุปและอภิปรายผล ด้วยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย

แนวคิดเรื่องชาติถือเป็นแนวคิดที่ใหม่ในประวัติศาสตร์โลก ชาติเป็นเสมือนเครื่องมือสำหรับยืนยันตัวตน และเป็นแนวคิดที่มนุษย์ใช้จำแนกตนเองและกลุ่มของตนออกจากกลุ่มชนอื่น ทั้งนี้ ชาติตามความเข้าใจของผู้คนในปัจจุบัน คือ การรวมตัวของกลุ่มชนที่มีสำนึกหรือคุณสมบัติบางประการร่วมกัน กลุ่มชนของชาติในปัจจุบันไม่สามารถรู้จักกัน

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

ทั้งหมด หรือแม้แต่กลุ่มชนต่างเชื้อชาติ ต่างศาสนา ต่างวัฒนธรรม หากแต่กลุ่มชนต่างก็ยอมรับร่วมกันว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกัน จินตนาการถึงชาติในลักษณะเดียวกัน และระบุถึงอัตลักษณ์ของชาติได้ตรงกัน กลุ่มชนเหล่านั้นก็ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกันได้ ความเข้าใจของผู้คนทั่วไปเกี่ยวกับชาติสมัยใหม่นี้ได้สะท้อนให้เห็นว่ากลุ่มชนคือ องค์ประกอบสำคัญของชาติ และในทางกลับกันแนวคิดเรื่องชาติก็เป็นแนวคิดที่มีอิทธิพลต่อการรวมกลุ่มและกำหนดความคิดของกลุ่มชนอย่างมาก

แนวคิดเรื่องชาติได้เริ่มเข้ามามีอิทธิพลต่อสังคมไทยนับตั้งแต่รัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นต้นมา อิทธิพลของชนชาติตะวันตกในช่วงเวลาดังกล่าวได้ส่งผลให้ชนชั้นปกครองของไทยต้องพยายามเรียนรู้แนวคิดและวัฒนธรรมจากตะวันตกอย่างรวดเร็ว อย่างไรก็ตาม การตอบรับแนวคิดเรื่องชาติสมัยใหม่ในสังคมในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเรื่อยมาจนถึงรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้นยังไม่ได้ส่งผลกระทบหรือก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในสังคมไทยมากนัก เนื่องจากแนวคิดเรื่องชาติได้รับการปรับให้เข้ากับการปกครองในรูปแบบสมบูรณาญาสิทธิราชของไทย (โสภา ชานะมูล, 2550: 4) และการทำความเข้าใจแนวคิดเรื่องชาติในขณะนั้นยังคงจำกัดอยู่ในกลุ่มชนชั้นปกครอง ไม่ได้แพร่หลายสู่กลุ่มชนชั้นอื่น ๆ ในสังคม จนกระทั่งเมื่อการศึกษาได้ขยายตัวสู่ภาคประชาชน นักเรียนไทยที่ศึกษาในต่างประเทศเริ่มสำเร็จการศึกษาและเดินทางกลับประเทศด้วยมโนทัศน์และประสบการณ์ใหม่ กลุ่มนักเรียนไทยในประเทศได้ศึกษาแนวคิดและสภาพสังคมในตะวันตกจากโรงเรียน ทำให้เริ่มมีการกล่าวถึงแนวคิดเรื่องชาติอันหมายถึงการหลอมรวมของกลุ่มชน และการให้ความสำคัญกับประชาชนมากขึ้น มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติแบบใหม่ยังเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้เกิดเหตุการณ์ทางการเมืองอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นเหตุการณ์ ร.ศ. 130 และการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้น

หลังจากการเปลี่ยนแปลงการปกครองในปี พ.ศ. 2475 เป็นต้นมา แนวคิดที่เชื่อว่าชาติ คือ การหลอมรวมกลุ่มชนที่มีส่วนร่วมกัน หรือมีจินตภาพถึงชาติในลักษณะเดียวกัน หรือมีคุณสมบัติบางประการร่วมกันนั้นถูกนำมากล่าวถึงบ่อยครั้ง ทั้งจากช่องทางของรัฐบาล ข้อเขียนและวรรณกรรมของกลุ่มปัญญาชน เช่น รัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงคราม (สมัยแรก ระหว่างปี พ.ศ. 2481 - 2487) ได้มีการส่งเสริมแนวคิดเรื่องการรวมกลุ่มชนเป็น “มหาอาณาจักรไทย” หรือลัทธิ “ไทยรวมไทย” (Pan-Thaism) และใช้เชื้อชาติมาเป็น

คุณสมบัติหรือเงื่อนไขในการรวมกลุ่มชน มีการอธิบายประวัติศาสตร์ของกลุ่มชนชาวไทยว่าชาวไทยก็คือ ผู้ที่อพยพมาตั้งรกรากและอาศัยอยู่บนดินแดนแหลมทอง และแต่ละกลุ่มชนมีความสัมพันธ์กันด้วยระบบเครือญาติ แนวคิดดังกล่าวสร้างจินตภาพให้ทำให้ชาวไทย คือพี่น้องเผ่าพงศ์ไทย และสะท้อนให้เห็นถึงการพยายามที่จะสร้างคำอธิบายถึงชาติไทยและรวมกลุ่มชนชาวไทยเข้าด้วยกัน โดยการรวมกลุ่มชนด้วยเชื้อชาตินี้ถูกถ่ายทอดผ่านนักประพันธ์คนสำคัญ 2 ท่าน คือ ขุนวิจิตรมาตราและหลวงวิจิตรวาทการ ทั้งสองเป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยอย่างมาก (สายชล สัตยานุรักษ์, 2550: 211)

แนวคิดเรื่องชาติ และการอธิบายถึงกลุ่มชนชาวไทยเป็นแนวคิดที่มาลัย ชูพินิจให้ความสนใจ และนำมากล่าวถึงในวรรณกรรมของตนเองแสดงให้เห็นถึงการตอบรับความรู้เกี่ยวกับชาติจากตะวันตก อธิบายถึงองค์ประกอบของชาติตามแนวคิดเรื่องชาติในยุคสมัยใหม่ แสดงถึงมโนทัศน์ต่อชาติไทย ตลอดจนความคาดหวังเกี่ยวกับชาติไว้ในวรรณกรรมของตน โดยปรากฏการนำเสนอมนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจในประเด็นดังต่อไปนี้

1. ชาติไทยเกิดจากการหลอมรวมกลุ่มชนชาวไทย แผ่นดินไทย วัฒนธรรมไทย และอภิปไตยของชาติไทยเข้าด้วยกัน

มาลัย ชูพินิจ พยายามอธิบายว่าชาติไทย คือ สิ่งใด และได้แสดงทัศนะของตนเองที่มีต่อชาติอยู่เสมอ เช่น การตั้งคำถามว่า “ชาติคืออะไร” ในนวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร ถือเป็นหลักฐานหนึ่งที่สะท้อนให้เห็นถึงความพยายามจะนิยามความหมายของชาติตามแนวคิดของผู้ประพันธ์ โดยมาลัย ชูพินิจกำหนดให้ตัวละครเอกคือ รังสิต ได้ตั้งคำถามถึงความหมายของชาติไว้ว่า “จะมีสักกี่คนที่คิดตลอดไปว่าอะไรคือประเทศชาติ อะไรคือบ้านเมือง แม้กระทั่งว่าอะไรคือไทย” (เรียบเรียง, 2544: 39) การตั้งคำถามนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามทบทวน และนิยามความหมายของชาติของผู้ประพันธ์ได้อย่างดี ทั้งนี้ วรรณกรรมเรื่องหนึ่งที่มาลัย ชูพินิจได้นิยามความหมายของชาติ และบรรยายองค์ประกอบของชาติตามทัศนะของตนเองไว้คือเรื่องสั้นเรื่อง ชีวิตเดียว

เรื่องสั้นเรื่อง ชีวิตเดียว เป็นเรื่องสั้นที่ได้รับการตีพิมพ์เผยแพร่ในปี พ.ศ. 2488 โดยมาลัย ชูพินิจได้บรรยายถึงชาติและองค์ประกอบของชาติไทยผ่านมุมมองของ “เทอน”

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

นายทหารไทยที่ได้รับบาดเจ็บสาหัสจากการปฏิบัติภารกิจลับเพื่อปกป้องชาติไทย ทั้งนี้ ก่อนที่เทอนจะเสียชีวิตเขาได้เน้นย้ำถึงความหมายและความสำคัญของชาติเพื่อให้เพื่อนทหารที่เหลือมุ่งมั่นทำภารกิจให้สำเร็จ คำพูดของเทอนได้สะท้อนให้เห็นถึงการสร้างจินตภาพถึงชาติไทย และองค์ประกอบของชาติไทยตามมโนทัศน์ของมาลัย ชูพินิจ โดยปรากฏข้อความดังนี้

“...อะไรเล่าคือความรักเมืองไทย ซึ่งมีธงไตรรงค์เป็นเครื่องหมาย? มันคงจะเริ่มจากความรักแผ่นดินไทย ที่ปู่ย่าตายายของเราสร้างสมไว้ให้แต่สมัยโบราณมาแล้วก็ได้ บางทีมันอาจจะเป็นม่านน้ำเจ้าพระยาที่หล่อไหลไปบนพื้นที่ราบ ซึ่งเขียวข่มูไปด้วยกอข้าว หรือทิวเขาสูงตระหง่านอย่างภูผาที่เราเห็นอยู่ข้างหน้า มันอาจจะเป็นพวกชาวไร่ชาวนาของเรา ที่อาบเหงื่อต่างน้ำ ตรำแดดและฝนอยู่กลางโคลนและตม เพื่อที่จะให้อิ่มท้องไปวันหนึ่ง ๆ มันอาจจะเป็นบทเพลงปรัมปรา ซึ่งชาวพื้นเมืองร้องกันอยู่ทั่วไป มันอาจจะเป็นลมหายใจที่เราสูดลมที่บริสุทธิ์สะอาด ลมที่คลละระคนไปด้วยกลิ่นตม กองฟางหรือหญ้าแห้งและละอองฝน มันอาจจะเป็นสีเหลืองของร่มกาสาวพัสตร์ และสุดท้ายมันอาจจะเป็นคนที่ซู้บ้างดีบ้างตามแต่โชคชะตาและความจำเป็นบังคับ แต่เขาก็เป็คนไทย ซึ่งเต็มไปด้วยความหวังที่จะได้รับอิสระ และความยุติธรรมในอนาคต มันเป็ความหวังของเผ่าชนที่ต้องการจะยืนได้ตัวตรงปราศจากความกลัว ปราศจากความท้อ แต่ความรักเมืองไทยเหล่านั้นแหละ ที่เรายอมสละชีวิตของพวกเราโดยมิได้หวังอะไรตอบแทน”

(เรียบเอง, 2514: 511 - 512)

การกล่าวถึงความรักที่มีต่อชาติไทยของเทอนดังที่ปรากฏข้างต้นได้แสดงถึงความพยายามแยกองค์ประกอบของชาติ และบรรยายองค์ประกอบของชาติทีละส่วนเพื่อแสดงให้เห็นถึงความรักในทุกสิ่งทุกอย่างที่ประกอบรวมกันขึ้นมาเป็ชาติไทย โดยจากตัวอย่างข้างต้น ระบุว่าชาติไทยประกอบจากหลายส่วน ไม่ว่าจะเป็นลักษณะทางภูมิศาสตร์ เช่น “แผ่นดินไทย” “ม่านน้ำเจ้าพระยาที่หล่อไปบนพื้นที่ราบ ซึ่งเขียวข่มูไปด้วย

ก้อข้าว” “ทิวเขาสูงตระหง่าน” สิ่งเหล่านี้คือ จินตภาพถึงพื้นที่ของชาติไทย หรือลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชาติไทยในทัศนะของมาลัย ชูพินิจ ได้กำหนดให้เทอนเป็นผู้บรรยายถึงชาติไทย หากแต่นายทหารเพื่อนร่วมทางของเทอนสามารถจินตนาการถึงภาพพื้นที่ราบลุ่มของภาคกลางซึ่งมีแม่น้ำสายสำคัญอย่างแม่น้ำเจ้าพระยาไหลผ่านได้ทันที และนายทหารทั้งหมดต่างก็เข้าใจตรงกันว่ากลุ่มของตนเองเดินทางออกจากพื้นที่ของชาติไทยมาทำภารกิจนอกขอบเขตพื้นที่ของชาติ จินตภาพถึงพื้นที่ของชาตินี้ถือเป็นองค์ประกอบหนึ่งตามแนวคิดเกี่ยวกับชาติสมัยใหม่

องค์ประกอบของชาติไทยในทัศนะของมาลัย ชูพินิจที่ปรากฏต่อมา คือ การบรรยายถึงกลุ่มชน “ชาวไร่ชาวนาของเรา” “ชาวพื้นเมือง” และ “คนทีชั่วบ้างดีบ้างตามแต่โชคชะตาและความจำเป็นบังคับ แต่เขาก็เป็นคนไทย” การกล่าวถึงกลุ่มชนที่อยู่ในชาติของมาลัย ชูพินิจนี้ได้สะท้อนให้เห็นว่า ชาติไทยประกอบด้วยกลุ่มชนหลากหลายกลุ่ม กลุ่มชนเหล่านั้นไม่ได้รู้จักกันเป็นการส่วนตัว หากแต่ต่างก็รับรู้ว่าตนเองเป็นสมาชิกของชาติไทยเหมือนกัน ทั้งนี้ การที่เทอนกล่าวถึงกลุ่มชนเหล่านั้นว่าเป็นส่วนหนึ่งของ “เรา” และการกล่าวว่า “แต่เขาก็เป็นคนไทย” โดยไม่สนใจพฤติกรรมหรือทัศนคติของบุคคลได้สะท้อนถึงมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เชื่อว่า ชาติไทยเกิดจากการหลอมรวมกลุ่มชนเข้าด้วยกัน แม้ว่ากลุ่มชนจะไม่รู้จักกัน หรือมีความประพฤติดีร้ายอย่างไรก็ตาม หากแต่กลุ่มชนต่างก็ยอมรับที่จะเป็นส่วนหนึ่งของชาติร่วมกัน

นอกจากนี้ มาลัย ชูพินิจยังได้กล่าวถึงวัฒนธรรมของกลุ่มชน ไม่ว่าจะเป็นวิถีการดำเนินชีวิต ประวัติศาสตร์ ประเพณี การนับถือศาสนา บทเพลงปรัมปราที่ผู้คนบอกเล่าต่อกันในชุมชน วัฒนธรรมเหล่านี้ได้แสดงวิถีชีวิตของกลุ่มชนที่แตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ หากแต่กลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมที่แตกต่างกันสามารถรวมเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกันได้ ซึ่งการกล่าวถึงวัฒนธรรมที่แตกต่างกันนี้สะท้อนให้เห็นว่า มาลัย ชูพินิจตระหนักถึงความหลากหลายของกลุ่มชนในชาติ เชื่อว่ากลุ่มชนที่มีวัฒนธรรมแตกต่างกันสามารถรวมเป็นชาติเดียวกันได้ โดยกลุ่มชนเหล่านั้นต่างก็เป็นชาวไทยเหมือนกัน และเป็นส่วนหนึ่งของชาติเดียวกัน

สิ่งสำคัญของชาติไทยตามทัศนะของมาลัย ชูพินิจประการสุดท้ายที่ปรากฏในเรื่องสั้นเรื่อง ชีวิตเดียว คือ การกล่าวถึงอิสระของกลุ่มชน โดยทัศนะดังกล่าวปรากฏผ่านคำบรรยายที่ว่าชาตินั้นประกอบไปด้วย “ความหวังของเผ่าชนที่ต้องการจะยืนได้ด้วยตัวเองปราศจากความกลัว” ข้อความดังกล่าวสามารถอนุมานได้ว่า หมายถึง การที่ชาติมีอิสรภาพในตนเอง สามารถปกครองตนเองได้โดยไม่ขึ้นอยู่ใต้อาณัติของใคร ทั้งนี้

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

เมื่อศึกษาบริบททางสังคมและช่วงเวลาของผู้ประพันธ์สร้างงานวรรณกรรม ช่วงเวลาดังกล่าวเป็นช่วงที่ประเทศไทยเข้าร่วมสงครามโลกครั้งที่ 2 และตกลงเป็นพันธมิตรกับประเทศญี่ปุ่น การตกลงดังกล่าวทำให้ประเทศไทยยินยอมให้ประเทศญี่ปุ่นเข้ามาใช้พื้นที่ในประเทศไทยเป็นฐานทัพ และใช้ประเทศไทยเป็นทางผ่านเพื่อทำสงครามในอินโดจีน ซึ่งการตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของประเทศญี่ปุ่นนั้นทำให้ประเทศไทยเสมือนกับสูญเสียอิสรภาพ การยินยอมอย่างปราศจากความกลัว ดังที่ปรากฏในเรื่อง ชีวิตเดียว นี้ จึงแสดงให้เห็นถึงการรักษาสีบไทยของชาติ และแสดงให้เห็นถึงองค์ประกอบของชาติในยุคสมัยใหม่

คำกล่าวของเทอนในเรื่อง ชีวิตเดียว นี้สะท้อนให้เห็นถึงจินตภาพของชาติไทยในทัศนะของมาลัย ชูพินิจทั้งที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม โดยมาลัย ชูพินิจได้กล่าวถึงพื้นที่ทรัพยากร กลุ่มชน วิถีชีวิต ประวัติศาสตร์ความเป็นมา วัฒนธรรมของกลุ่มชน และการกล่าวถึงการมีอำนาจในการปกครองตนเองของชาติ คำบรรยายข้างต้นชี้ให้เห็นว่า นักประพันธ์ท่านนี้กำลังพยายามแจกแจงองค์ประกอบของชาติ และองค์ประกอบเหล่านี้ได้หลอมรวมกันเป็นชาติไทยตามทัศนะของผู้ประพันธ์ ซึ่งองค์ประกอบบางประการ เช่น แผ่นดินไทย กลุ่มชนชาวไทย อำนาจในการปกครองตนเอง และการจินตนาการถึงความเป็นพวกหรือกลุ่มชนเดียวกันนั้นตรงกับคำอธิบายเกี่ยวกับชาติของแอร์เนสต์ เรนอน (2561: 34 - 59) ที่ระบุว่าชาติเกิดจากการรวมตัวกันของกลุ่มชนที่ยินยอมพร้อมใจที่อยู่ร่วมกัน และมีบางส่วนคล้ายคลึงกับแนวคิดของเบน แอนเดอร์สัน (2560: 7) ที่ระบุว่า ชาติ คือ ชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) ที่กลุ่มชนในชาติต่างรับรู้ ยอมรับ และมีมโนทัศน์ถึงชาติร่วมกัน โดยชาติตามแนวคิดเรื่องชุมชนจินตกรรมนี้ประกอบไปด้วย กลุ่มชนที่รู้สึกถึงความเชื่อมโยงกัน การจินตนาการถึงอาณาเขตของชาติ การคำนึงถึงสีบไทยของชาติ และความรู้สึกถึงการเป็นส่วนหนึ่งของชุมชนหรือชาติเดียวกัน ซึ่งคำบรรยายถึงชาติไทยในเรื่องสั้นเรื่อง ชีวิตเดียว ของมาลัย ชูพินิจ ได้สะท้อนให้เห็นถึงการเริ่มสร้างชุมชนจินตกรรมได้อย่างดี

2. ชาติไทยมีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัยสำหรับชาวไทย

นอกจากการกล่าวถึงชาติไทยที่เกิดจากการหลอมรวมของกลุ่มชน และการบรรยายถึงองค์ประกอบของชาติตามแนวคิดสมัยใหม่แล้ว มโนทัศน์อีกประการหนึ่งที่ปรากฏบ่อยครั้งในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ คือ การนำเสนอภาพของชาติไทยตามแนวคิดชาตินิยม โดยแสดงผ่านการยกย่องชาติไทยให้เป็นชาติที่มีความสมบูรณ์และมีความปลอดภัย การกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินไทย แนวคิดดังกล่าวปรากฏ

ในนวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอนเจ้าแผ่นดิน ซึ่งมีเนื้อหากล่าวถึงเหตุการณ์ไฟไหม้บ้านของตาโมริ ชาวกะเหรี่ยงที่อาศัยอยู่ในเขตประเทศไทย ตาโมริจึงคิดถึงการย้ายถิ่นฐานไปสร้างบ้านเรือนในพื้นที่ใหม่อีกครั้ง ตามวัฒนธรรมของชาวกะเหรี่ยงที่เร่ร่อนไปตั้งถิ่นฐานในพื้นที่ใหม่เมื่อไม่สามารถทำมาหากินในพื้นที่เดิมได้อีก แต่ศักดิ์ สุริยันได้เตือนสติชาวกะเหรี่ยงให้เปลี่ยนความคิด พร้อมทั้งชี้ให้เห็นว่าประเทศไทยนั้นมีความอุดมสมบูรณ์เพียงพอที่จะเกื้อกูลให้ชีวิตของชาวกะเหรี่ยงอยู่ต่อไปได้ ดังคำบรรยายต่อไปนี้

ข้าพเจ้า “เผือก มัน และกลอยยังมีอยู่ในดิน ปลายังมีอยู่ในห้วย
นกยังมีอยู่ในฟ้า ปายังเต็มไปด้วยสัตว์ ทำไมจะไปกลัวอดตาย?”

ตาโมริ “จริงของนาย ตราบใดที่คนเราอยู่บนแผ่นดินเมืองไทยคนเราจะ
ไม่อดตาย”

ข้าพเจ้า “แผ่นดินให้ความสุขแก่เรา แกจะต้องพยายามช่วยกัน
รักษาให้มันเป็นแผ่นดินต่อไป แผ่นดินที่ไม่มีต้นไม้ก็ไม่มีต่างอะไรกับไร่ของ
แกไม่มีกล้วย ให้ทุกคนช่วยกันรักษาดันไม้ไว้ แผ่นดินจะชุ่มสำหรับเพาะ
ปลูกต่อไป”

(น้อย อินทนนท์, 2556ก: 86)

จากตัวอย่างข้างต้น มาลัย ชูพินิจได้กล่าวถึงชาติไทยที่มีความอุดมสมบูรณ์เต็มไปด้วยทรัพยากรที่สามารถหล่อเลี้ยงชีวิตของผู้คนบนแผ่นดินไทยได้ ซึ่งการบรรยายในลักษณะดังกล่าวเป็นเสมือนการสร้างภาพให้แผ่นดินไทยกลายเป็นสภาพจากพื้นที่ธรรมดาทั่วไปกลายเป็น “ทรัพยากร” ที่มีค่าของชาวไทย และเป็นสิ่งที่ชาวไทยจะต้องหวงแหนและช่วยกันดูแลรักษาไว้ คำบรรยายข้างต้นสะท้อนให้เห็นทัศนคติของผู้ประพันธ์ที่ชื่นชมและความภูมิใจในชาติของตน และใช้ความอุดมสมบูรณ์มาเป็นสิ่งซึ่งแสดงถึงความโดดเด่นของชาติไทย

ทั้งนี้ การนำเสนอว่าชาติไทยเป็นชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลจากนโยบายของรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามในขณะนั้นที่มีนโยบายการสร้างรัฐชาติไทย และการปลูกฝังแนวคิดชาตินิยมให้แก่ชาวไทย การกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของชาติไทยดังที่ปรากฏในนวนิยายเรื่อง ล่องไพร ตอนเจ้าแผ่นดินคล้ายคลึงกับแนวคิดเรื่อง “ดินแดนแหลมทอง” ซึ่งรัฐบาลจอมพล ป. พิบูลสงครามได้เผยแพร่ประชาสัมพันธ์โดยมุ่งเน้นการยกย่องพื้นที่

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

ของชาติไทยให้มีความโดดเด่นและมีความสำคัญในภูมิภาคอินโดจีน เพื่อให้คนในชาติเกิดความรู้สึกภูมิใจในชาติของตนเอง การกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของชาติไทย ตลอดจน การที่ศักดิ์ สุริยันเตือนให้ตาโมริตระหนักว่าเมืองไทยเต็มไปด้วยทรัพยากรที่มีค่าและเพียงพอที่จะหล่อเลี้ยงกลุ่มชนในชาติจึงเป็นแนวคิดที่สอดคล้องกับนโยบายของรัฐบาลในขณะนั้น ภาพความอุดมสมบูรณ์ด้านทรัพยากรในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจนี้ช่วยเน้นให้ชาติไทย ภูมิความโดดเด่น สมบูรณ์ และสะท้อนให้เห็นถึงผลสัมฤทธิ์จากแนวคิดชาตินิยมของ รัฐบาลที่มีต่อผู้ประพันธ์

นอกจากนี้ การกล่าวถึงพื้นที่ของชาติไทยว่าเป็น “ดินแดนแหลมทอง” นั้นยัง เชื่อมโยงกับแนวคิดเรื่องการรวบรวมกลุ่มชนชาวไทยเข้าด้วยกันตามแนวคิดเรื่อง “มหา อาณาจักรไทย” หรือลัทธิ “ไทยรวมไทย” (Pan-Thaism) ของรัฐบาลในขณะนั้นอีกด้วย โดยรัฐบาลของจอมพล ป. พิบูลสงครามมุ่งถ่ายทอดวาทกรรมที่ว่า ดินแดนแหลมทองเป็น แหล่งที่อยู่อาศัยของชนชาติไทย ดินแดนแห่งนี้ประกอบด้วยคนหลายกลุ่มชน เช่น ข่า ขมุ มอญ ญวน ฉาน กลุ่มชนเหล่านี้ได้อพยพมาจากทางตอนใต้ของจีน และตั้งรกรากในพื้นที่ที่ แตกต่างกันไป หากแต่ทั้งหมดล้วนมีเชื้อสายเดียวกันคือ “เผ่าไทย” (โสภา ขานะมูล, 2550: 24 - 25) การถ่ายทอดวาทกรรมดังกล่าวอย่างต่อเนื่องทำให้กลุ่มชนในชาติเกิดจินตภาพว่า ชาวไทยคือเครือญาติที่สืบสายเลือดจากบรรพบุรุษเดียวกันและมีประวัติศาสตร์ร่วมกัน และกลุ่มชนเหล่านี้มีสิทธิโดยชอบธรรมที่จะอยู่อาศัยในแผ่นดินแดนแหลมทองที่มีความ อุดมสมบูรณ์แห่งนี้ร่วมกัน ซึ่งนโยบายดังกล่าวมีผลต่อการสร้างมโนทัศน์เกี่ยวกับ ชาติไทย และมีอิทธิพลต่อการสร้างงานของมาลัย ชูพินิจ โดยนักประพันธ์ท่านนี้ได้ตอบรับ แนวคิดเกี่ยวกับกลุ่มชนเผ่าไทย และถ่ายทอดการสืบเชื้อสายของกลุ่มชนเผ่าไทยไว้ใน วรรณกรรมของตนเองเช่นกัน

นอกจากความอุดมสมบูรณ์แล้ว การกล่าวถึงชาติไทยว่ามีพื้นที่ที่ปลอดภัย สำหรับชาวไทยเป็นมโนทัศน์อีกประการหนึ่งที่มาลัย ชูพินิจ มักกำหนดให้แผ่นดินไทย คือ สถานที่ปลอดภัยสำหรับชาวไทย และเน้นย้ำว่าการเดินทางออกห่างจากอาณาเขตหรือเส้น แบ่งเขตแดนประเทศไทยเปรียบเสมือนการเดินทางสู่ดินแดนที่อันตราย โดยมาลัย ชูพินิจ จะใช้การสร้างฉากพื้นที่ประเทศไทยให้เป็นพื้นที่ปลอดภัย และพื้นที่นอกเขตแดนไทยเป็น พื้นที่อันตราย อีกทั้งมักจะกำหนดให้เหตุการณ์ประหลาด กลุ่มชนลี้ภัย หรือเมืองลับแล เกิดขึ้นนอกเขตประเทศไทย ดังเช่นตัวอย่างต่อไปนี้

“เจ้ากะเหรี่ยงแก่นันเพิ่งจะมาได้คิด ว่ามันพาคุณผ่านอะไรมาบ้าง เสียงน้ำ เสียงคลื่นที่ดังเหมือนเสียงฟ้าร้องเพราะคุณลุดแม่น้ำทั้งสาย แม่น้ำใหญ่...เขี้ยวกราก กว้างและน่ากลัว เป็นเส้นกันเขตแดนระหว่างพม่า กับไทย คุณไม่รู้หรือว่าอะไรบ้าง...คอยอยู่ข้างหน้าคุณ...เสร็จธุระแล้วควรกลับไป มาที่นี่อีกทำไม? เชื่ออาตมาดีกว่า...กลับไป...กลับไป!”

(น้อย อินทนท์, 2556ก: 175)

จากตัวอย่างข้างต้น มาลัย ชูพินิจที่พยายามถ่ายทอดภาพของดินแดนที่อยู่นอกเขตประเทศไทยว่าเป็นดินแดนที่อันตราย การเดินทางข้ามน้ำตกซึ่งเป็นเขตแดนทางธรรมชาติไปสู่ดินแดนอื่นนั้นเป็นสิ่งที่ไม่ควรเกิดขึ้น และการเดินทางกลับสู่พื้นที่ประเทศไทยคือการกลับสู่ดินแดนที่มีความปลอดภัย ทั้งนี้ การกำหนดให้ชาติไทยเป็นสถานที่ปลอดภัยสำหรับชาวไทยได้สะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของมาลัย ชูพินิจที่เชื่อว่าชาวไทยจะได้รับความคุ้มครองและปลอดภัยหากอยู่ในพื้นที่ของชาติ เมื่อพ้นจากอาณาเขตของชาติไทยไปอำนาจความคุ้มครองสมาชิกของชาติก็จะหมดลง อีกทั้งการกล่าวถึงดินแดนไทยและดินแดนอื่นในลักษณะคู่ตรงข้าม โดยยกย่องให้ดินแดนไทยมีความปลอดภัยและดินแดนอื่นเป็นดินแดนที่อันตรายยังเป็นการสะท้อนให้เห็นแนวคิดชาตินิยมของผู้ประพันธ์ที่ชื่นชมและยกย่องชนชาติของตนเองเหนือชนชาติอื่น ๆ อีกด้วย

นอกจากนี้ ตัวอย่างข้างต้นยังได้สะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ที่เชื่อว่าชาติมีอาณาเขตที่ชัดเจน เมื่อพ้นจากอาณาเขตของประเทศไทยออกไปก็คือดินแดนของชนชาติอื่น โดยสิ่งที่มาลัย ชูพินิจนำมาใช้กันเขตแดนในตัวอย่างข้างต้นคือ แม่น้ำซึ่งถูกกำหนดให้เป็นพรมแดนธรรมชาติที่กั้นระหว่างแผ่นดินไทยและแผ่นดินพม่า ทั้งนี้ การกำหนดอาณาเขตของชาติและการระบุ ว่าหากเดินทางข้ามจากอาณาเขตของแผ่นดินไทยไปคือแผ่นดินของชนชาติอื่นนี้สะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติตามแนวคิดของเบน แอนเดอร์สัน (2560: 8) ที่เสนอว่าชาติในยุคสมัยใหม่มีอาณาเขตที่ชัดเจน ถัดจากอาณาเขตของชาติหนึ่งไปก็จะเป็นอาณาเขตของอีกชาติหนึ่งทันที การบรรยายของมาลัย ชูพินิจ ดังที่ปรากฏในตัวอย่างข้างต้นจึงเป็นการสะท้อนให้เห็นถึงการตอบรับมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติในสมัยใหม่ของผู้ประพันธ์

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

นอกจากนี้ การกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์และความปลอดภัยของชาติไทยยังถูกถ่ายทอดผ่านมุมมองของชาวต่างชาติ ซึ่งมีสถานะเป็น “คนอื่น” ในสังคมไทยด้วย โดยมโนทัศน์ดังกล่าวปรากฏในนวนิยายเรื่อง เมืองนิมิตร ซึ่งผู้ประพันธ์ได้กำหนดให้ “ดุโสะ” ทหารเซลยขาวชาวอินโดนีเซียที่หลบหนีการคุมขังในฐานะเชลยและมาอาศัยอยู่ที่ชุมชนชาวไทยอิสลามบริเวณคลองแสนแสบได้พูดขึ้นชมประเทศไทยให้รังสิดฟังว่า

“ที่นี่สบาย คนไทยเป็นมิตรที่ดีที่สุดของพวกฉัน” วันหนึ่งรังสิดได้อินดุโสะ ซึ่งยศเป็นร้อยเอกและอาวุโสกว่าบรรดาทหารเซลยเหล่านั้นตอบคำถามของรังสิดขณะไปช่วยมุงหลังคาครัวซึ่งต่อใหม่ “ไม่มีที่ไหนที่จะสมบูรณ์เท่ากับเมืองไทย....”

(เรียบเอง, 2544: 48)

การกล่าวชื่นชมประเทศไทยโดยผ่านปากคำของเซลยขาวชาวอินโดนีเซียนี้ได้แสดงให้เห็นทัศนะของมาลัย ชูพินิจที่เชื่อว่า ชาติที่ดีจะต้องมีความอุดมสมบูรณ์ ทั้งในด้านพื้นที่และจิตใจของคน และมีความปลอดภัยสำหรับกลุ่มชนในชาติ ทั้งนี้ คำชื่นชมและการยกย่องจากดุโสะที่ระบุว่าเมืองไทยเป็นมิตรที่ดีและมีความสมบูรณ์อย่างไม่มีดินแดนไหนเทียบเท่านี้ยังได้สะท้อนให้เห็นแนวคิดชาตินิยมของมาลัย ชูพินิจที่แสดงออกถึงความภูมิใจในชาติของตนเอง โดยใช้ความอุดมสมบูรณ์ ปลอดภัย และความเป็นมิตรของชาวไทยมาเป็นปัจจัยเพื่อแสดงว่าชนชาติไทยมีความโดดเด่นเหนือชนชาติอื่น

ทั้งนี้ การสร้างพื้นที่ของชาติดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจให้เป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ เป็นดินแดนที่ปลอดภัยสำหรับชาวไทยนั้นเป็นเสมือนการสร้างพื้นที่ของชาติตามอุดมคติของผู้ประพันธ์ และแสดงถึงแนวคิดชาตินิยมของผู้ประพันธ์ที่เชื่อว่า ชาติของตนเองดีกว่าชนชาติอื่น ก่อให้เกิดความรู้สึกภูมิใจในชาติของตน และก่อให้เกิดความรู้สึกหวงแหนแผ่นดินไทยอีกด้วย

3. ชาวไทยควรดูแลและปกป้องชาติไทยในฐานะเจ้าของชาติ

มโนทัศน์ต่อชาติไทยของมาลัย ชูพินิจอีกประการหนึ่งที่ปรากฏในวรรณกรรมก็คือ การดูแล รักษา และ ปกป้องพื้นที่ของชาติในฐานะเจ้าของชาติ มโนทัศน์ดังกล่าวได้

สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลของแนวคิดสมัยใหม่จากตะวันตกที่เชื่อว่า สมาชิกทุกคนในชาติมีสถานะเป็นเจ้าของชาติ ดังนั้น สมาชิกทั้งหมดของชาติจึงจะต้องเห็นคุณค่า รักษา และปกป้องชาติตลอดจนทรัพยากรของชาติร่วมกัน โดยผู้ประพันธ์ได้กล่าวถึงการดูแลปกป้องชาติไทยในฐานะเจ้าของชาติในวรรณกรรมเรื่อง ล่องไพร ตอน เจ้าแผ่นดิน ซึ่งกล่าวถึงเมาวาชายหนุ่มชาวกะเหรี่ยงที่ตั้งใจจะจุดไฟเผาป่าให้ราบเพราะความโกรธแค้นที่ตนเองแพ้พนัน จนเจ้าหน้าที่ป่าไม้ซึ่งอยู่ในเหตุการณ์ต้องพยายามห้ามปรามและพูดเตือนสติดังข้อความที่ว่า

“ระวังหนอยเมาวา! มันติดอะไรเข้า ป่าทั้งป่าจะวอด หมู่บ้านทั้งหมู่บ้านจะไม่มีเหลือ”

เมาวาพูดอย่างเสียสติ “ช่างหัวมันปะไรนาย ไม่ใช่ป่าของเรา เจ้านายเป็นเจ้าของ จะต้องกลัวอะไร?”

เจ้าพนักงาน “เปล่าเลย เมาวา ทุกคนเป็นเจ้าของป่านี้ ไม่แต่บริษัทที่ได้รับสัมปทาน ไม่แต่พวกฉันที่ออกมาทำงานตามหน้าที่ มันเป็นของทุกคนที่นี้ด้วย ไม่ว่าจะกะเหรี่ยงหรือไทย เป็นเจ้าของป่านี้แผ่นดินนี้ด้วยกันสำหรับจะได้อาศัยร่วมเงาของมันหรือทำมาหากินต่อไป...”

(น้อย อินทนนท์, 2556ก: 182 - 183)

ตัวอย่างข้างต้นได้แสดงให้เห็นมโนทัศน์ต่อชาติของผู้ประพันธ์ที่เชื่อว่าชาวไทยทุกคนมีสถานะเป็นเจ้าของชาติไทยร่วมกัน และเมื่อเป็นเจ้าของทรัพยากรร่วมกันแล้วชาวไทยทุกคนจึงมีหน้าที่ต้องหวงแหน และรักษาทรัพยากรซึ่งเป็นเสมือนสมบัติร่วมของคนทั้งชาติด้วย

ทั้งนี้ มโนทัศน์ของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่เชื่อว่าชาวไทยทุกคนเป็นเจ้าของชาติแตกต่างจากมโนทัศน์ของตัวละครเมาวา โดยกะเหรี่ยงหนุ่มเชื่อว่าพื้นที่ที่ตนอาศัยเป็น “ของเจ้าของนาย” ซึ่งหมายถึงกลุ่มผู้ปกครอง ชาวบ้านหรือประชาชนเป็นเพียงผู้ที่อยู่อาศัย จึงไม่จำเป็นต้องมีสำนึกหวงแหนพื้นที่ของชาติในฐานะเจ้าของ ความคิดของเมาวาเป็นมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติแบบเดิมที่เชื่อว่าชาติ คือ กรรมสิทธิ์ของผู้นำหรือกลุ่มผู้ปกครอง และแตกต่างกับความคิดของเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติสมัยใหม่ เชื่อว่าสมาชิกทุกคนใน

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

ชาติต่างก็เป็นเจ้าของชาติร่วมกันและเป็นเจ้าของทรัพยากรป่าไม้เช่นเดียวกัน ดังนั้นทุกคนในชาติสมัยใหม่จึงมีหน้าที่ดูแลรักษาดินแดนของชาติเท่า ๆ กันไม่ว่าบุคคลนั้นจะเป็นใครก็ตาม ซึ่งตัวละครชาวกะเหรี่ยงและเจ้าหน้าที่ป่าไม้เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงความแตกต่างระหว่างมโนทัศน์เรื่องชาติแบบเดิมและมโนทัศน์เรื่องชาติสมัยใหม่ อีกทั้งการกำหนดให้เจ้าหน้าที่ป่าไม้สามารถสั่งสอนหรือส่งต่อความเชื่อของตนเองสู่ชาวกะเหรี่ยงได้ก็ถือเป็นการจำลองให้เห็นถึงมโนทัศน์สมัยใหม่ที่กำลังเข้ามามีอิทธิพลและแทนที่มโนทัศน์แบบเดิมในสังคมไทยอีกด้วย

นอกจากการดูแลรักษาชาติแล้ว มาลัย ชูพินิจยังได้สะท้อนมโนทัศน์ต่อชาติอีกประการหนึ่งที่น่าสนใจคือ การปกป้องชาติด้วยชีวิต โดยมาลัย ชูพินิจได้ชี้ให้เห็นว่าชาติเป็นของสมาชิกทุกคนในชาติ ดังนั้น สมาชิกในชาติจึงต้องมีหน้าที่ปกป้องชาติและพื้นที่ของชาติซึ่งเต็มไปด้วยทรัพยากรอย่างเต็มที่ในฐานะเจ้าของร่วมกัน เพื่อไม่ให้กลุ่มชนชาติอื่น ๆ มารุกรานหรือกอบโกยประโยชน์จากชาติของตน โดยมาลัย ชูพินิจนำเสนอมโนทัศน์ดังกล่าวผ่านการปกป้องพื้นที่อยู่อาศัยของ “ชาวนาคาเผ่าเซียมมิ” ซึ่งเป็นชาวพื้นเมืองที่กำลังถูกชาวพื้นเมืองอีกกลุ่มรุกรานและกดดันให้ย้ายถิ่นฐาน เดิมทีชาวนาคาเผ่าเซียมมิตั้งใจจะย้ายถิ่นฐานร่วมนไปตามวัฒนธรรมเดิมของกลุ่มชน แต่ศักดิ์ สุริยัน ซึ่งเป็นชาวเมืองและไมรา สมิทซึ่งเป็นทหารหญิงชาวต่างชาติได้พยายามหว่านล้อมให้นาคาเผ่าเซียมมิต่อสู้เพื่อรักษาดินแดนที่อยู่อาศัยของตนเองเอาไว้ ดังนี้

“...ถ้าในการเผชิญกันครั้งก่อน ๆ เราสามารถเอาชนะได้ คราวนี้เราก็อาจเอาชนะได้อีก”

“จริงของคุณสาวก ฉันลืมนึกไป ความเป็นห่วงชีวิตของเด็กและผู้หญิงที่อยู่ในความรับผิดชอบของฉันบนตอนนี้ ทำให้ไม่ได้คิดถึงข้อนั้น การหนีอาจหมายถึงการตายแต่การสู้หน้ากัน นอกจากจะหมายถึงการอยู่..หมายถึงอนาคตที่ยืดยาวของนาคาเผ่าเซียมมิในการนี้อีกด้วย บอกฉันคุณสาวก ว่าจะให้ทำอะไรต่อไป”

ข้าพเจ้า “ให้ถือและไล่ส่งกำชับพวกนาคาที่นี่ให้อยู่ร่วมกันเป็นที่ เป็นทางแต่บนตอนนี้ เรามีอาหารอย่างเหลือเฟือสำหรับจะถูกล้อมไปสัก

7 - 8 วัน ลำธารเหือดเหินนั่นก็ตัดปัญหาเรื่องน้ำไปได้ อย่าให้ใครกระเซ็นกระสายออกไปนอกบริเวณนี้ เรามีกำลังพอจะรักษาความปลอดภัยเขาแต่เพียงจำกัดเท่านั้น

“...ทันใดที่ไม่ราหันไปบอกหัวหน้านาคาเผ่าเซียมักับบุตรชายของเขาตามที่ข้าพเจ้าเสนอ เสี่ยงพินาศก็อ้ออิงไปทั่วบริเวณ เป็นที่เห็นได้ชัดว่าไม่มีใครเห็นชอบด้วย ในชีวิตของพวกเขาเคยแต่ได้รับการอบรมให้หนีภัยไม่ว่าจะเป็นจากธรรมชาติหรือมนุษย์ เพื่อแสวงหาที่อยู่ใหม่ ซึ่งหวังว่าความสงบสุขอันเป็นยอดปรารถนาที่สุดของเขาจะอยู่ที่นั่น ฉะนั้น ในประวัติศาสตร์ของชนเผ่านี้ จึงมีแต่การอพยพเปลี่ยนภูมิลำเนาและพเนจรไปเรื่อย ไม่รา สมิตและข้าพเจ้าต้องใช้เวลาชี้แจงเพื่อปลูกปลูกใจอยู่นานในสำนึกถึงความสุขที่เขาได้รับจากถิ่นฐานที่อยู่ปัจจุบัน และความอุดมสมบูรณ์ของพืชพรรณที่เขาได้รับ ตลอดจนความทรमानในการอพยพ และความไม่แน่นอนของถิ่นประเทศใหม่ที่เขามุ่งไป ลึกและโล่งจึงเห็นด้วย เสี่ยงพินาศด้วยความไม่พอใจของนาคาทั้งปวงจึงสงบลง”

(น้อย อินทนนท์, 2556ข: 147 - 148)

จากตัวอย่างข้างต้น มาลัย ชูพินิจได้ใช้มุมมองของตัวละครศักดิ์ สุริยันและไมรา สมิตที่ตั้งใจจะต่อสู้กับผู้ที่มารุกรานดินแดน และพยายามเกลี้ยกล่อมให้ชาวนาคาเผ่าเซียมักที่ย้ายที่อยู่อาศัยเพื่อหนีภัยธรรมชาติ และภัยจากชนกลุ่มน้อยเผ่าอื่น ๆ ให้ลุกขึ้นต่อสู้เพื่อรักษาพื้นที่อาศัยของตนเอง ไม่ใช่โยกย้ายหลักแหล่งเพื่อหลีกเลี่ยงจากภัยอันตรายเหมือนทุกครั้งที่ผ่านมา ซึ่งการรักษาดินแดนของตนนี้เปรียบเสมือนการปกป้องทรัพยากรสำหรับการดำรงชีวิตของกลุ่มชนด้วย

จากตัวอย่างข้างต้น มาลัย ชูพินิจแสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติที่แตกต่างกันระหว่างชาวเมืองซึ่งเป็นตัวแทนของผู้ที่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติสมัยใหม่ และกลุ่มชาวพื้นเมืองที่ดำเนินชีวิตแบบชนเผ่าเร่ร่อน โดยมาลัย ชูพินิจแสดงให้เห็นว่าชาวพื้นเมืองไม่มีมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติในยุคสมัยใหม่ จึงไม่ได้มีความรู้สึกหวงแหนพื้นที่และโยกย้ายที่ดินทำกินไปเรื่อย ๆ ไม่ยึดติดอยู่กับพื้นที่ใดเป็นหลักแหล่ง แนวคิดของชาวพื้นเมืองนั้นแตกต่างจากชาวเมืองหลวงและชาวตะวันตกที่มีแนวคิดเรื่องการหวงแหนและปกป้องรักษาดินแดน

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

ของตน ทั้งนี้ การกำหนดพื้นที่ การระบุว่าพื้นที่ดังกล่าวเป็นสมบัติหรือกรรมสิทธิ์ของกลุ่มชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยเฉพาะ และต่อสู้เพื่อรักษาอาณาเขตพื้นที่ที่อยู่อาศัยของตนเองนี้ เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติในยุคสมัยใหม่ที่เชื่อว่าชาติ คือ ชาติมีอาณาเขตที่ชัดเจน และกลุ่มชนในชาติจำเป็นต้องปกป้องรักษาชาติให้มีอิสรภาพไม่ตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้อื่น แม้ว่าการปกป้องรักษาพื้นที่ของชาตินั้นจะนำมาซึ่งการต่อสู้หรือการสูญเสียชีวิตก็ตาม ทั้งนี้ แนวคิดของคึกคัก สุริยันและไมรา สมิตีเป็นการเน้นย้ำแนวคิดสมัยใหม่ที่เชื่อว่าชาติมีความสำคัญ และผู้คนในชาติมีหน้าที่ที่จะต้องปกป้องชาติไว้อย่างสุดความสามารถ นอกจากนี้ การโน้มน้าวให้ชนกลุ่มน้อยเปลี่ยนแปลงความคิดและวิถีการดำรงชีวิตยังเป็นเสมือนการถ่ายทอดมโนทัศน์สมัยใหม่เกี่ยวกับชาติสู่กลุ่มชนที่มีแนวคิดแบบจารีตอีกด้วย

จินตภาพของชาติดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจได้สะท้อนให้เห็นว่ามาลัย ชูพินิจได้พยายามถ่ายทอดชาติตามแนวคิดจากตะวันตกเพื่อให้ผู้อ่านชาวไทยได้รับรู้ โดยนักประพันธ์ท่านนี้ได้แสดงให้เห็นว่า ชาติ คือ สิ่งสำคัญที่เกิดจากการหลอมรวมลักษณะที่เป็นรูปธรรมและนามธรรมต่าง ๆ เข้าด้วยกันจนเป็นหนึ่งเดียว ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มชนพื้นที่ วัฒนธรรม อิสรภาพหรืออธิปไตยของชาติ และสำนึกร่วมของการเป็นกลุ่มชนเดียวกัน ทั้งนี้ การบรรยายถึงองค์ประกอบของชาติ และการสร้างจินตภาพของชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจนี้ได้สะท้อนให้เห็นถึงการตอบรับแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตก

อภิปรายผลการวิจัย

มาลัย ชูพินิจได้แสดงให้เห็นถึงมโนทัศน์เรื่องชาติไว้ในงานประพันธ์ของตน การบรรยายถึงชาติไทย และการบรรยายองค์ประกอบของชาติไทยของมาลัย ชูพินิจแสดงให้เห็นถึงการตอบรับต่อแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตกที่เชื่อว่า ชาติ คือ การหลอมรวมประชากรเข้าด้วยกัน ทำให้ผู้คนในชาติมีความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (แอร์เนสต์ เรนอน, 2561: 34 - 59) แนวคิดข้างต้นส่งผลต่อมโนทัศน์ของผู้ประพันธ์ ทำให้ผู้ประพันธ์นำเสนอเนื้อหาในงานวรรณกรรมว่า กลุ่มชนที่อาศัยอยู่บนแผ่นดินไทย ไม่ว่าจะเป็นชาวไร่ ชาวนา ชาวพื้นเมือง กลุ่มชนชาวกะเหรี่ยง หรือชาวเมือง ทั้งที่รู้จักกันหรือไม่รู้จักกันก็ตาม

บุคคลเหล่านั้นต่างมีสถานะเป็นชาวไทยเช่นเดียวกัน การหลอมรวมกลุ่มชนให้เป็นชาวไทยด้วยกันนี้ทำให้กลุ่มชนเหล่านั้นกลายเป็น “พวกเรา” และแผ่นดินไทยกลายเป็น “แผ่นดินของเรา” ซึ่ง “พวกเราชาวไทย” มีหน้าที่จะต้องปกป้องรักษาไว้ การกำหนดให้แผ่นดินไทยเป็นแผ่นดินของพวกเรานี้ทำให้ผู้ที่เชื่อว่าตนเองเป็นชาวไทยมีสถานะเป็นเจ้าของชาติไทยร่วมกัน และชาวไทยทุกคนต่างก็มีหน้าที่ต่อชาติเช่นเดียวกัน คือ การดูแล รักษา และปกป้องชาติไทยในฐานะของเจ้าของชาติร่วมกันอีกด้วย แนวคิดดังกล่าวสะท้อนให้เห็นถึงการตอบรับต่อมโนทัศน์ชาติในสมัยใหม่ และการแสดงองค์ประกอบของชาติตามทัศนะของผู้ประพันธ์ ทั้งนี้แม้ว่ามาลัย ชูพินิจจะไม่ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของชาติตรงตามแนวคิดของเบน แอนเดอร์สันทั้งหมด หากแต่มีโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจก็สะท้อนให้เห็นว่า มาลัย ชูพินิจตอบรับแนวคิดเรื่องชาติ คือ การหลอมรวมกลุ่มชน และเริ่มมองเป็นชาติไทยเป็นชุมชนจินตกรรม (Imagined Communities) ชุมชนหนึ่งเช่นกัน และได้ถ่ายทอดชุมชนจินตกรรมดังกล่าวผ่านงานวรรณกรรมของตน

นอกจากนี้ การกล่าวถึงความอุดมสมบูรณ์ของชาติไทยเป็นอีกประเด็นหนึ่งที่มาลัย ชูพินิจ หยิบยกมากล่าวถึง โดยมาลัย ชูพินิจได้บรรยายถึงชาติไทยว่า แผ่นดินไทยมีความอุดมสมบูรณ์สามารถหล่อเลี้ยงกลุ่มชนในชาติได้ ซึ่งแนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงความรู้สึกรักภูมิใจในชาติของผู้ประพันธ์ ทั้งนี้ แนวคิดดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นถึงอิทธิพลและการตอบรับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล จอมพล ป. พิบูลสงครามได้พยายามเสนอว่าชาวไทยคือกลุ่มชาติพันธุ์ไทยที่อาศัยอยู่ในดินแดนแหลมทอง โดยดินแดนแหลมทองแห่งนี้มีความอุดมสมบูรณ์ และเป็นดินแดนของชนชาติไทย ทั้งนี้ การสร้างภาพความอุดมสมบูรณ์ของแผ่นดินไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจนี้สอดคล้องกับนโยบายชาตินิยมของรัฐบาล และสะท้อนให้เห็นว่า มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของนักประพันธ์ท่านนี้ ไม่ได้เกิดจากการตอบรับแนวคิดสมัยใหม่จากตะวันตกเพียงอย่างเดียว หากแต่บริบทในสังคมไทย และนโยบายของรัฐบาลก็มีส่วนในการกำหนดมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติของมาลัย ชูพินิจเช่นกัน

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

บทสรุป

การนำเสนอโนทัศน์เรื่องชาติที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจทั้ง 5 เรื่อง ได้แก่ ชีวิตเดียว เมืองนิมิตร ล่องไพร ตอนเจ้าแผ่นดิน ล่องไพร ตอนมนุษย์นาคา และ ล่องไพร ตอนมนุษย์หิมพานต์ ได้สะท้อนให้เห็นว่า นักประพันธ์ท่านนี้ตอบรับต่อแนวคิดเรื่องชาติจากตะวันตก และ ได้แสดงมโนทัศน์เกี่ยวกับชาติสมัยใหม่ผ่านบทบรรยายและบทสนทนาในวรรณกรรมของตนเอง นักประพันธ์ท่านนี้นำเสนอว่าชาติ คือ การหลอมรวมกลุ่มชนที่มีวิถีชีวิตแตกต่างกัน หากแต่ต้องการจะอยู่ร่วมกัน และมีคุณสมบัติบางประการเหมือนกันเข้าด้วยกัน ดังนั้น ชาติไทยของมาลัย ชูพินิจเป็นชาติที่ให้ความสำคัญกับกลุ่มชนชาวไทย โดยกลุ่มชนชาวไทยนี้อาศัยอยู่บนแผ่นดินไทย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีความอุดมสมบูรณ์และปลอดภัย และ เต็มไปด้วยทรัพยากรหล่อเลี้ยงผู้คนที่ยึดอยู่ในชาติ นอกจากนี้ มาลัย ชูพินิจยังได้เสนอว่า ชาติก็คือ สมบัติของชาวไทยทุกคน ทำให้ชาวไทยทุกคนจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องปกป้องรักษา และ ดูแลชาติไทยร่วมกัน การนำเสนอโนทัศน์เกี่ยวกับชาติดังที่ปรากฏในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจนี้ เป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการเปลี่ยนแปลงทางความคิดเกี่ยวกับชาติ และ สะท้อนให้เห็นถึงการเริ่มสร้างชุมชนจินตกรรมของผู้ประพันธ์

จากการนำเสนอโนทัศน์เกี่ยวกับชาติตามแนวคิดจากตะวันตกของมาลัย ชูพินิจนี้พบว่า มาลัย ชูพินิจ ได้กำหนดบทบาทและความแสดงความคาดหวังให้ชาวไทยปฏิบัติหน้าที่เพื่อตอบแทนชาติ ปกป้องดูแลชาติ ตลอดจนการมุ่งหวังที่จะทำให้ชาติไทยได้รับการยอมรับในระดับสากลเป็นอย่างมาก ซึ่งการนำเสนอในลักษณะดังกล่าวได้สะท้อนว่า มาลัย ชูพินิจอาจมีแนวคิดชาตินิยมตามทัศนะของตนเองอยู่ ดังนั้นการพิจารณาถึงแนวคิดชาตินิยมของมาลัย ชูพินิจจึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจสำหรับศึกษาต่อไป

รายการอ้างอิง

- ฉัสนรา ขมะวรรณ. (2542). Modernity, Modernism, Postmodernity, Postmodernism บทสำรวจการนิยาม. *วารสารสังคมศาสตร์*, 30(2), 92 - 115.
- จักรกริช สังขมณี. (2561). *ชายแดนศึกษากับเขต - ขันธวิทยาของพื้นที่ใน/ระหว่าง*. กรุงเทพฯ: ศยาม.

- ชาญวิทย์ เกษตรศิริ. (2559). *ประวัติศาสตร์การเมืองไทยประเทศไทย พ.ศ. 2475 - 2500*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- ชูศักดิ์ ภัทรกุลวณิช. (2558). *ชุมชนกับชาติ อำนาจกับความรัก ใน หุ่นมาราช*. อ่านใหม่. กรุงเทพฯ: อ่าน.
- เชษฐา พวงหัตถ์. (2559). ว่าด้วยการทำความเข้าใจสภาวะสมัยใหม่. *รัฐมิแล*, 37(3), 92 - 96.
- ธงชัย วินิจจะกุล. (2546). “ภาวะอย่างไรหนอที่เรียกว่าศิวิไลซ์ เมื่อชนชั้นนำประเทศไทย สมัยรัชกาลที่ 5 แสวงหาสถานะของตนเองผ่านการเดินทางและพิธีกรรมทั้งใน และนอกประเทศ”. *รัฐศาสตร์สาร*, 24(2), 1 - 66.
- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). *ชาตินิยมและหลังชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: สายธาร.
- ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ. (2559). *รายงานการวิจัยฉบับสมบูรณ์โครงการเมธีวิจัยอาวุโส สกว. พัฒนาการและเปลี่ยนแปลงทางความคิดว่าด้วยความ (ไม่) เป็นสมัยใหม่ ในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- นพพร ประชากุล. (2552). *ยกอักษร ย้อนความคิด เล่ม 2 ว่าด้วยสังคมศาสตร์และ มนุษยศาสตร์*. กรุงเทพฯ: อ่านและวิภาษา.
- น้อย อินทนนท์. (2556ก). *ล่องไพร ตอนป่าช้าช้าง เจ้าแผ่นดิน* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: กระท้อน ป.ล.
- น้อย อินทนนท์. (2556ข). *ล่องไพร ตอนมนุษย์นาคา แดนสมิง หุบผามฤตยู* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: กระท้อน ป.ล.
- น้อย อินทนนท์. (2556ค). *ล่องไพร ตอนมนุษย์หิมพานต์* (พิมพ์ครั้งที่ 6). กรุงเทพฯ: กระท้อน ป.ล.
- เบน แอนเดอร์สัน. (2560). *ชุมชนจินตกรรม บทสะท้อนว่าด้วยกำเนิดและการแพร่ขยาย ของชาตินิยม*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- รินฤทัย สัจจพันธุ์. (2549). ย้อนพินิจ เมืองนิมิตร ของมาลัย ชูพินิจ. *วรรณวิทัศน์*, 6(11), 118 - 138.
- เรียมเอง. (2514). *“ชีวิตเดียว” เรื่องสั้นของเรียมเอง*. กรุงเทพฯ: รวมสาส์น.
- เรียมเอง. (2543). *เมืองนิมิตร* (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพฯ: กระท้อน ป.ล.

มโนทัศน์เกี่ยวกับชาติไทยในวรรณกรรมของมาลัย ชูพินิจ

- สมิทธ์ ถนอมศาสนะ. (2558) การเปลี่ยนแปลงทางความคิดของชนชั้นกลางไทยกับ “เรื่องอ่านเล่น” ไทยสมัยใหม่ทศวรรษ 2460 – ทศวรรษ 2480. วิทยานิพนธ์ ปรัชญา (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สายชล สัตยานุรักษ์. (2550). ประวัติศาสตร์วิธีคิดเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมไทยของ ปัญญาชน (พ.ศ. 2435 - 2535). กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุพรรณิ วราทร. (2519). ประวัติศาสตร์นวนิยายไทยตั้งแต่สมัยเริ่มแรกจนถึง พ.ศ. 2475. กรุงเทพฯ: โครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- โสภา ชานะมูล. (2546). วาทกรรมเรื่อง “ชาติไทย” ของปัญญาชนหัวก้าวหน้าระหว่าง พ.ศ. 2490 - 2505”. วิทยานิพนธ์ อ.ม. (ประวัติศาสตร์). กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- แอร์เนสต์ เรนอนง. (2561). ชาติคืออะไร [QU'EST-CE QU'UNE NATION?]. (นภ ดารารัตน์, ผู้แปล). กรุงเทพฯ: พารากราฟ.

Received: March 16, 2021

Revised: October 21, 2021

Accepted: December 8, 2021